

Jari Lyttimäki

Työelämän todelliset kestävyys haasteet

Kasvio, Antti:

Kestävä työ ja hyvä elämä. Gaudeamus, Helsinki, 2014. (262 s.)

Työstä ja taloudesta on viime vuosina riittänyt paljon puhetta. Valtavirran talouskeskustelussa merkittävimpana yhteiskunnallisena ongelmana pidetään heiveröistä tai olematonta talouskasvua, jonka vuoksi työtä ei riitä läheskään kaikille halukkaille. ”Jos tätä tahtia jatkamme, kaikilla on kohta oikein leppoisa. Nälkä saattaa tulla, mutta kiire ei rassaa. On aikaa pyöräillä Jopoilla yhteisöllisiin tapahtumiin.” Näin ironisoi Talouselämä-lehden päätoimittaja Reijo Ruokanen (ks. Ruokanen 2014).

Toisenlainen näkymä työelämään avautuu Antti Kasvion teoksesta ”Kestävä työ ja hyvä elämä”. Kasvio ei tarkastele työtä kansantalouden tai yritysten näkökulmasta, vaan ottaa lähtökohdaksi pitkän aikavälin kestävä kehityksen. Tällöin yhteiskunnalliset haasteet – vaikkapa kestävyysvajheet – näyttävät kovin toisenlaisina kuin pelkkää lyhyen aikavälin taloudellista kilpailukykyä painotettaessa.

Työterveyslaitoksessa vanhempana tutkijana työskentelevän Kasvion mukaan kestävä kehityksen ekologinen ulottuvuus on työnteon ja toimeentulon ehdoton edellytys. Kasvion ajattelutapa lähtee niin sanotun vahvan kestävyuden käsitteestä. Sen mukaan erilaisia inhimillisen toiminnan perustana olevan pääoman lajeja ei voi loputtomasti korvata toisillaan. Talouskasvu ei voi ainaakaan kokonaan korvata ekologista rappeutumista. Niinpä karu totuus on, että inhimillinen työ on sovittava käytettävissä olevien luonnonvarojen ja maapallon ekologisen järjestelmän sopeutumiskyvyn asettamiin rajoihin. ”Jos tässä tehtävässä ei onnistuta, sivilisaation jatkumiselle edes osapuulleen nykyisissä muodoissa ei ole enää olemassa edellytyksiä.” (s. 121)

Arkielämässä ja käytännön päätöksenteossa työhön liittyvät ekologiset näkökulmat näyttävät kuitenkin jäävän toissijaisiksi. Kansalaisten päällimmäinen huolenaihe on se, onko heillä ylipäätään töitä. Tämän jälkeen murehditaan sitä, onko työ sisällöltään mielekästä ja tarjoaako se vähintään kohtuullisen toimeentulon. Ympäristönsuojelun ajatellaan usein pikemminkin uhkaavan työpaikkoja, ei niinkään olevan työn edellytys. Toisaalta ympäristötietoisuus on samaan aikaan lisääntymässä, osittain työnteon itsensä synnyttämien konkreettisten ympäristötuhojen virittämänä.

Erityisesti Suomen kaltaisissa korkean koulutustason maissa ympäristötietoisuus on historiallisesti katsoen vahvaa.

Haasteena onkin se, miten erityyppiset huolenaiheet voidaan sovittaa työelämässä yhteen. Voidaanko yksilö- ja systeemitason kysymyksiä tai lyhyen ja pitkän aikavälin ongelmia ratkaista yhtäaikaaisesti? Onko työn käsite ajateltava kokonaan uusiksi vai voisiko vuosisatojen kuluessa muotoutuneita työnteon tapoja muuttaa kestävämmiksi pienten askelten avulla?

Kasvion kirja tarjoaa eväitä yhteensovitukselle piirtämällä laajan kaaren esimodernilta ajalta 2050-luvulle. Aihepiiriä taustoitetaan noin satasivuisen katsaus työn historiaan. Keskeisenä teesinä on teollisen modernisaation lupaus luonnon hallintaan perustuvasta inhimillisen hyvinvoinnin kasvusta. Selväksi käy, että vaikka lupaus näyttää tähän asti toteutuneen, kasvun rajat ovat tulossa vastaan. Väestön lisääntymisen ja resurssien liikakäytön takia nykykehitys ei voi jatkua pitkään. Kasvion mukaan esimerkiksi ennustettu maapallon väkiluvun kasvu 9,5 miljardiin vuosisadan puoliväliin mennessä ei ole mahdollista, vaan väkiluku tulee jäämään pienemmäksi joko hallitsemattomien kriisien takia tai hallitumman väestösuunnittelun avulla.

Kestävä työn käsitettä avataan kirjan toisessa osiossa. Konkreettisten haastattelusitaattien ansiosta kirja välttää kestävyyskeskustelun helmasynnin, pelkälle abstraktille ja yleiselle tasolle jäävän normatiivisen pohdinnan. Työterveyslaitoksen tutkimuksista peräisin olevat työntekijöiden omakohtaiset näkemykset työelämän ruohonjuuritason haasteista kytkevät teoreettisen pohdinnan arkipäivän todellisuuteen. Kirjaan poimitut sitaattit ovat puhuttelevia, mutta haastattelujen kontekstin esittely jää varsin niukaksi.

Kasvion hahmottelema kestävä työ rakentuu holistisesti kestävyuden eri ulottuvuuksien yhteisvaikutuksena. Yksittäisen ulottuvuuden hyvä hoitaminen ei korvaa puutteita muilla ulottuvuuksilla. Edes ekologinen kestävyys ei yksin riitä. Ekologisen kestävyuden lisäksi tarvitaan liiketoiminnan taloudellista kestävyttä, jonka avulla organisaatiot voivat säilyä kilpailukykyisinä ja uudistua erityisesti pitkällä aikavälillä. Sosiaalisesti kestävä työtä luon-

nehtivät tasa-arvoiset ja osallistavat työyhteisöt, ja yksilötason inhimillisen kestävyuden mittarina on muun muassa hyvän työkyvyn säilyminen läpi työuran. Kokemus mielekkästä työstä ja työurasta on yksilötasolla nyky-yhteiskunnassa tärkeää, vaikka keskimäärin tehtyjen työtuntien tilastollisen vähenemisen voisi tulkita niinkin, että työn merkitys on vähenemässä.

Kirjan päättää työnteon tulevaisuutta pohtiva osio, jossa hahmotetaan reunaehjoja kestäväälle työnteolle ja tarkastellaan Pohjoismaiden erityispiirteitä. Kasvio hahmottaa kaksi erilaista mahdollista työelämän kokonaiskuvaa vuodelle 2050. Myönteisen tulevaisuuskuvan ytimessä on yksilöllisten kykyjen mukaan joustava, häilyvärajainen työnteko ja yhteiskunta, jossa kaikki voivat ainakin jossain määrin osallistua työelämään. Kielteinen tulevaisuudenkuva näyttää ikävästi nykykehityksen jatkumolta: jyrkästi jakautuneet työmarkkinat, jotka toimivat konfliktierkässä yhteiskunnassa. Oleellista on, että kummassakin tulevaisuudessa joudutaan kohtaamaan niukentuneiden luonnonvarojen ja muuttuneiden ympäristöolojen aiheuttamat yhteiskunnalliset ongelmat.

Kasvio ei käsittele suoraan niin sanottuja *rebound*-ongelmia, toisin sanoen tuottavuuden ja tehokkuuden parantumisen mahdollistamaa kestävä kehityksen näkökulmasta haitallista kulutuksen kasvua (ks. esim. Antikainen *et al.* 2013). Teoksesta kuitenkin hahmotuu selvästi se, että nykyisessä työjärjestelmässä tuottavuuden parantuminen johtaa myös haitallisten ympäristövaikutusten lisääntymiseen ja resurssiongelmiensa kärjistymiseen. Ekotehokkuuden parantaminen ei riitä, kun lisääntyvän toimeliaisuuden vaikutukset väijäämättä kertaantuvat taloudessa. Lääkkeeksi Kasvio tarjoilee paitsi kohtuullisuutta kulutuksessa, myös kotitalouksille ja koko ihmiskunnalle asetettavia resurssien käytön absoluuttisia rajoja.

Kestävä kehityksen ekologista ulottuvuutta painottavan lähestymistavan etuna on, että yhteiskunnalle voidaan asettaa perusteltuja ja mitattavissa olevia rajoja, joiden puitteissa hyvä elämä saattaa olla mahdollista. Helppoa rajojen määrittely ei ole, mutta ainakin periaatteessa mahdollista. Epäselvää kuitenkin on, miten muutos kohti näitä rajoja voitaisiin toteuttaa. Nykyiset lääkkeet näyttävät olevan aivan liian karvaita nautittaviksi eikä uusia ihmelääkkeitä ole näköpiirissä. Kasvio taiteilee optimismin ja pessimismin rajoilla. Vauraisissa

maissa ihmiset ovat haluttomia kohtuullistamaan elämäntapaansa, sillä saavutettuja etuja pidetään oikeudenmukaisesti hankittuina. Toisaalta Kasvio näkee myös mahdollisuuksia tietoisuushyppyihin, jotka johtavat hallittuihin yhteiskunnallisiin suunnanmuutoksiin. Esimerkkeiksi hän nostaa Hollannin, Englannin ja Saksan keskustelut suuresta murroksesta ja muutoshallinnasta.

Keskeistä on se, miten yhteiskunnat, yritykset ja yksilöt pystyvät hyödyntämään tietoa ja omia erityispiirteitään kestävämmällä tavalla. Erityisesti Pohjoismailla olisi mahdollisuuksia suunnan näyttäjiksi. Kasvion mukaan Suomellakin olisi mahdollisuus nousta kestävämmän työn ja sivilisaation kansainväliseksi edelläkulkijaksi. Tämä vaatisi työelämän kestävyysasteiden hahmottamista paljon laajemmin kuin pelkkänä vihreänä taloutena tai vientimarkkinoille suunnatun ympäristöteknologian edistämisenä.

Kasvion kirjan perusteella on entistäkin selvempää, että ympäristöongelmia ei voida ratkaista yksin ympäristöpolitiikan avulla. Työn politiikka on myös ympäristön politiikkaa, ja päinvastoin. Jatkotutkimushaasteeksi Kasvio esittää syvempää työn luontosuhteen analyysiä. Tämä vaikuttaakin tervetulleelta avaukselta, johon yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen olisi syytä tarttua. Toinen ajankohtainen jatkotutkimuksen kohde voisi olla Suomen uusi kestävä kehityksen strategia, jota toteuttaa alkuvuonna 2014 käynnistetty kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumus (ks. Ympäristöministeriö 2014). Tämä sitoumus kannustaa yhteiskunnan eri toimijoita kestävyysasteiden hallintaan. ”Työtä kestävästi” on yksi yhteiskuntasitoumuksen pääteemoista, mutta toistaiseksi on epävarmaa, riittääkö vapaaehtoisen sitoutumisprosessin voima työntämään työelämää kestävyuden raiteille. Eikä tietoa ole sitäkään, lükutaanko näillä raiteilla junilla, Jopoilla vai kokonaan muunlaisilla kulkupeleillä.

Lähteet

- Antikainen, Riina, Lähtinen, Katja, Leppänen, Maija & Furman, Eeva (2013). Vihreä talous suomalaisessa yhteiskunnassa. *Ympäristöministeriön raportteja 1/2013*. Ympäristöministeriö, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/41446>
- Ruokanen, Reijo (2014). Kohta jokainen on leppoistaja. *Talouselämä* 23.5.2014, s. 3.
- Ympäristöministeriö (2014). *Kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumus*. 12.11.2014. <http://www.ym.fi/sitoumus2050>